

Wydział Filozofii i Socjologii UMCS

ANNA BIAŁA-WALĘCIUK

Dziecko i jego prawa

The child and his/her rights

Świadomość istnienia potrzeby opieki i ochrony dzieci istniała w zasadzie od zarania. Wzmianki o swoistej prawnej ochronie dzieci zawiera już starohinduska Rigweda, jedna z czterech Ksiąg Wed, zawierająca poematy religijne z 1500–1600 roku p.n.e. Nakaz poszanowania dzieci został sformułowany również w *Nowym Testamencie*. Niestety, bardzo długo działania na rzecz ochrony i pomocy dzieciom nie miały szerokiego zasięgu i nie były usankcjonowane prawnie. Dziś oczywistym powinien wydawać się fakt, iż charakterystyczna dla dzieci niedojrzałość biologiczna, społeczna i moralna decyduje o tym, że wymagają one we współczesnym świecie szczególnej ochrony. Dzięki ustanowieniu odrębnych praw i reprezentowaniu interesów dzieci przez osoby dorosłe stało się możliwe, w coraz większym stopniu, zapobieganie wielu zagrożeniom dla ich życia i zdrowia.

Konwencja Praw Dziecka stwierdza, że termin „dziecko”¹ oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ona wcześniej pełnoletność². Prawa dziecka określają stosu-

---

¹ Por.: Konwencja Praw Dziecka ONZ 1989 r., cz. 1, art. 1.

² Niestety, sama Konwencja Praw Dziecka nie zajmuje jednoznacznego stanowiska w określeniu momentu, od którego człowiekowi przysługują prawa dziecka i człowieka – problem dziecka poczętego. Nie rozwiewając wątpliwości interpretacyjnych, Konwencja ostateczne rozwiązanie prawne tego problemu pozostawia ustawodawcy krajowemu, który powinien kierować się przede wszystkim własnym, powszechnie akceptowanym systemem wartości por.: C. Mik, *O prawach dziecka*, Toruń 1994, Comer, s. 13.

nek dziecka do rodziców i rodziców do dziecka, wyznaczają jego miejsce w rodzinie, społeczeństwie i państwie. Dają dziecku specjalne uprawnienia, które mają mu zapewnić odpowiednie warunki do życia i pełnego rozwoju jego osobowości oraz możliwość pozytywnej samorealizacji i współtworzenia własnego losu³. Przyznanie dzieciom praw jest warunkiem koniecznym ochrony dziecka (ang. *child's protection*, franc. *protection de l'enfant*), która wiąże się z obowiązkiem międzynarodowego zabezpieczenia dziecka przed dyskryminacją, deprawacją, niewolnictwem itp.⁴ Ogólnie jest to działalność zabezpieczająca przed wyniszczeniem, niebezpieczeństwem oraz niepomysłnym rozwojem psychofizycznym.

Niestety wciąż nie można powiedzieć, że walka o upodmiotowienie dziecka dobiegła końca. Wiele osób nie zdaje sobie nawet sprawy z tego, że dzieciom w ogóle należą się jakiegokolwiek prawa. Od zawsze stosunek do dzieci, przede wszystkim pozamałżeńskich, kalekich, chorych, biednych, osieroconych i bezdomnych, wyznaczały dominujące poglądy filozoficzne, religie, systemy wartości, obyczaje⁵. Przełomem w historii praw przyznawanych dziecku był rok 365, w którym cesarz Walentynian I zniósł prawo życia i śmierci przysługujące ojcu⁶.

Nowe prądy, wskazujące zmiany w sposobie traktowania dziecka, pojawiły się w końcu XVIII wieku pod wpływem ówczesnych procesów ekonomiczno-społecznych zachodzących pod wpływem filozofii Oświecenia⁷. W roku 1749 czołowy encyklopedysta francuski Denis Diderot po raz pierwszy wskazał na potrzebę i możliwość systematycznego kształcenia niewidomych, dokonując w ten sposób zasadniczego zwrotu w zakresie opieki i wychowania niewidomych. Jan Henryk Pestalozzi pod wpływem dzieł J. J. Rousseau w swych *Traktatach pedagogicznych* wykazywał konieczność dostrzegania potrzeb społecznych dzieci opuszczonych i biednych, a swą praktyczną działalnością opiekuńczo-wychowawczą zapoczątkował rozwój wychowania zakładowego dzieci pozbawionych opieki⁸. Od roku 1880 zaczęły powstawać w Europie towarzystwa międzynarodowe, m.in. kryminologów, sędziów dla nieletnich, opieki nad dziećmi opuszczonymi i bezdomnymi, których działalność koncentrowała się na łagodzeniu przepisów prawa karnego wobec nieletnich oraz tworzeniu specjalnych instytucji wychowawczych i opiekuńczych dla dzieci⁹. W tym okresie zaczęła torować sobie drogę myśl, że

³ Por. M. Balcerek, *Prawa dziecka*, Warszawa 1986, s. 21–22.

⁴ Por. E. Osmańczyk, *Encyklopedia ONZ i stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1982, s. 356.

⁵ Por. U. Bielak, *Prawa dzieci niepełnosprawnych [w:] Wokół praw dziecka, cz. 2*, Warszawa 1995, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, s. 7.

⁶ Zabicie i porzucenie dziecka zostało uznane za przestępstwo. Ojcu pozostawiono prawo karzenia dzieci oraz nałożono obowiązek ich utrzymania i wychowania. E. Czyż [red.], *Dziecko i jego prawa*, Warszawa 1992, Biblioteka Komitetu Ochrony Praw Dziecka, s. 7.

⁷ Por. M. Balcerek, *Prawa...*, s. 41–43.

⁸ Por. tenże, *Międzynarodowa...*, s. 35–36.

⁹ Por. E. Czyż, *Prawa...*, s. 344.

punktem wyjścia w stosunku do małoletnich przestępców powinien być nie tyle czyn przestępczy, ile obraz osobowościowy małoletniego i przejawy demoralizacji, których czyn przestępczy jest symptomem, a wymierzana kara powinna mieć przede wszystkim charakter wychowawczy. Pomimo że w myśl prawa prywatnego i cywilnego dzieci od najdawniejszych czasów korzystały z pewnych uprawnień, dopiero wtedy zaczęto uznawać, że dzieci również w świetle prawa karnego powinny być traktowane inaczej niż dorośli. W niektórych ustawodawstwach europejskich pojawiły się nowe elementy w ujęciu odpowiedzialności karnej człowieka, w zależności od jego wieku i stopnia dojrzałości społeczno-moralnej¹⁰.

Przełom XIX i XX wieku to okres rodzenia się wyraźnych idei praw dziecka. Na ten właśnie okres przypada pojawienie się regulacji prawnych, tworzenie państwowych instytucji opieki społecznej, wspomaganych przez stowarzyszenia dobroczynne, które były wtedy dość dobrze rozwinięte, a także ustanowienie sądu opiekuńczego, uprawnionego do ingerencji w ważne sprawy dotyczące rodziny¹¹. Na zwiększone zainteresowanie sprawą dziecka niewątpliwie miały wpływ wojny i ich skutki – osierocone, zaniedbane i wykorzystane dzieci pozbawione dzieciństwa i „człowieczeństwa”.

Badania nad dziejami instytucji praw dziecka wskazują, że rozwój publicznej opieki społecznej, w tym szczególnie opieki nad dzieckiem, stanowi pierwszy nurt, z którego rozwinęła się sama idea praw dziecka. Przedstawiciele tego nurtu domagali się regulacji prawnej opieki społecznej, chcieli, by była ona nie darem, nie jałmużną, lecz sankcjonowanym przez prawo obowiązkiem społeczeństwa, a później i państwa. Uznali dziecko za istotę słabą i niedojrzałą, za przedmiot szczególnej ochrony, sugerując, aby potrzeby młodych ludzi usankcjonować prawnie przez katalog niezbędnych praw każdego dziecka. Tendencje te znalazły wsparcie w nauce. Dzięki rozwojowi takich nauk jak biologia, medycyna czy psychologia, prawa rozwojowe młodego organizmu stały się znane i znacząco wpłynęły na podejście do problemów takich jak potrzeby dzieci i społeczne skutki ich niezaspokojenia w procesie wychowania.

Drugim nurtem, z którego wywodzi się instytucja praw dziecka, jest opieka prawna nad rodziną. Jak wiadomo, dziecko przez bardzo długi czas było traktowane jak własność prywatna rodziców, a przede wszystkim ojca. Koncepcja tradycyjna zakładała, że opieka należy do rodziny, która decyduje o dziecku, jego losie, kształceniu, wychowaniu i przygotowaniu go do życia społecznego. Jednak w drugiej połowie XIX wieku, na tle coraz wyraźniej rysujących się przemian w strukturze rodziny, wywołanych przyspieszonym procesem urbanizacji i zmianami warunków życia, ten „długowieczny”, tradycyjny system opieki nad dziec-

¹⁰ Por. tenże [red.], *Dziecko...*, s. 10.

¹¹ Por. B. Ehrlich-Kowalska, *Ochrona dziecka w świetle Konwencji Praw Dziecka i w prawie polskim* [w:] A. Rzepliński, *Prawa i wolności człowieka*, Warszawa 1993, s. 115.

kiem zachwiał się. Ojciec stracił niektóre atrybuty autokratycznej władzy w rodzinie, m.in. prawo karania, włącznie z prawem skierowania dziecka do zakładu karnego. Matka natomiast stopniowo zwiększyła swój udział i wagę w wychowaniu dziecka. Co najważniejsze, pojawiła się w opiece instytucja opiekuna niezależnego od rady rodzinnej, powoływanego przez władzę państwową – Sąd Opiekuńczy.

Trzeci nurt, z którego wyrosła instytucja praw dziecka, zrodził się na tle walki z przestępczością nieletnich. Nowe spojrzenie na nieletnich przestępców jako na osoby niedojrzałe, sprowadzało całe zagadnienie walki z przestępczością nieletnich, na płaszczyznę opieki, a nie kary¹².

W Polsce uporządkowanie norm prawa zwyczajowego jako jeden z pierwszych podjął *Statut wiślicki* (1347), który, utrzymując powagę i władzę ojca w rodzinie, jednocześnie zapewniał ograniczone prawa matce i gwarantował prawną ochronę rodziny. Przewidywał również kary za niewłaściwe traktowanie członków rodziny oraz bardzo surowe kary za zabójstwo dzieci nieślubnych. Pełnię praw posiadały jednak tylko dzieci pochodzące z małżeństwa, pozamałżeńskie tylko początkowo mogły zostać uprawnione przez ojca.

Innym doniosłym wydarzeniem w kształtowaniu się akcji opiekuńczej w kraju było ustanowienie, za panowania króla S. A. Poniatowskiego, odpowiednich przepisów prawnych, na mocy których powołano specjalne komisje *bono ordnis*, mające nadzorować i kontrolować pracę dobroczynności publicznej. W roku 1775 ustanowiono centralny organ do kierowania dobroczynnością publiczną – „Komisję nad Szpitalami”¹³.

Aktualnie podstawowym źródłem kształtowania polskich przepisów prawa, dotyczących m.in. dziecka, jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Konkretyzacja ogólnych postanowień konstytucji zawarta jest w takich aktach ustawodawczych, jak: Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy, Kodeks Cywilny, Ustawa o Postępowaniu w Sprawach Nieletnich, Kodeks Karny, Kodeks Pracy, Ustawa o Systemie Oświaty.

Najdonioślejszym współcześnie wydarzeniem na drodze ochrony praw dzieci w Polsce jest ustawowe zrównanie praw dzieci małżeńskich i pozamałżeńskich w 1950 r. oraz ustanowienie dokumentu odnoszącego się bezpośrednio do dzieci i przyznającego im oddzielne prawa – Konwencji Praw Dziecka. Konwencja została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 roku, w Polsce obowiązuje od 7 lipca 1991 roku.

Cenną inicjatywą wydaje się powołanie przez rząd RP instytucji tzw. rzecznika praw ucznia, dokładniej mówiąc wizytatora ds. przestrzegania praw ucznia oraz dziecka w szkołach i placówkach wychowawczych. Stanowisko to powstało na

¹² Por. M. Balcerek, *Prawa...*, s. 56–59.

¹³ Por. tenże, *Międzynarodowa...*, s. 52.

mocy rozporządzenia MEN z dn. 31.12.1996 r. w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk i kwalifikacji niezbędnych do ich wykonywania (Dz. U. 1997, nr 9, poz. 46). W Lublinie swoją działalność wizytator rozpoczął 01.09.1997 roku. Bezpośrednio podlega on wicekuratorowi lubelskiemu. Powstanie tego stanowiska jest pierwszym przypadkiem powierzenia sprawy przestrzegania praw dzieci jednemu człowiekowi (§6. Ustęp 3). Działaniem wizytatora objęci są wszyscy uczniowie oraz podopieczni państwowych i społecznych szkół, a także placówek województwa lubelskiego, podlegających Ustawie o Systemie Oświaty w Polsce. Nie istnieje żadna ścisła granica wieku, która określałaby moment, w którym wizytator powinien przestać zajmować się sprawami danej osoby. W tym przypadku definicja ucznia jest szersza od definicji dziecka, która określa górną granicę bycia dzieckiem, tj. 18 lat.

Sposoby, w jaki wizytator dociera do poszczególnych osób, są różnorodne: od bezpośrednich kontaktów podczas dyżuru w Kuratorium Oświaty, poprzez rozmowy telefoniczne, oficjalne zgłoszenia rodziców, nauczycieli czy innych instytucji lub organizacji, do informacji usłyszanych gdzieś przypadkiem, często w rozmowach prywatnych. Kontakty ułatwiają różnego rodzaju artykuły w prasie lokalnej czy specjalnie organizowane spotkania. Również poszczególne szkoły zapraszają wizytatora na spotkania z uczniami w celu zaznajomienia ich z przysługującymi im prawami i możliwościami ich egzekwowania. Działania podjęte przez wizytatora na rzecz zwiększenia podmiotowości ucznia i dziecka w świadomości samych uczniów oraz ich otoczenia na płaszczyźnie działalności ochronnej są znaczącym krokiem w poprawie sytuacji dziecka.

Ogromną rolę w działalności na rzecz ochrony praw dzieci odgrywają różnego typu organizacje pozarządowe (w kraju najbardziej znany jest Komitet Ochrony Praw Dziecka). Istotnym wydarzeniem na gruncie działalności tego typu organizacji jest powołanie 29 października 1995 roku w Lanckoronie, podczas konferencji pt. *Problemy agresji wobec dzieci. Promocja praw dziecka*, Ogólnopolskiego Forum na Rzecz Praw Dziecka. Zadaniem forum jest stworzenie silnej bazy oraz drożnej struktury współpracy organizacji pozarządowych działających na rzecz dzieci. Działania forum wspiera Sieć Integracji i Współpracy Regionalnej oraz biura poradniczo-konsultacyjne, działające w różnych miastach polskich. Forum spełnia funkcję lobbingsową w zakresie ochrony praw dziecka, analizuje inicjatywy legislacyjne formalnoprawne w zakresie przestrzegania Konwencji Praw Dziecka, stara się przeciwdziałać negatywnym zjawiskom i procesom zagrażającym dzieciom w Polsce.

Procesy społeczno-gospodarcze, zachodzące obecnie w naszym kraju, nie zawsze korzystnie oddziałują na sytuację dzieci. Trzeba pamiętać, że oprócz pozytywnej atmosfery rodzinnej, wzajemnego zaufania między rodzicami i dziećmi, wpływa na nią również kondycja finansowa rodziny, w której dziecko się wychowuje. Niestety, mimo wielu nie rozwiązanych do tej pory kwestii, prawa dziecka

przeszły daleką drogę. Najbardziej doniosłe fakty na drodze rozwoju ochrony praw dzieci to:

- uznanie przez świat, że dzieciom w ogóle należą się określone prawa,
- uznanie dziecka za podmiot prawa,
- zmiana statusu dziecka z własności ludzi dorosłych na obywatela,
- zmiana sytuacji dziecka w rodzinie,
- przekształcenie się nieograniczonej władzy ojca we władzę rodzicielską, rozumianą jako prawo i obowiązek, której zakres określa zasada „dobra dziecka”,
- nieustające poszerzanie katalogu (zbioru) praw dzieci, od prawa do dziedziczenia i prawa do życia, po prawa dotyczące wszystkich aspektów egzystencji dziecka,
- ustawowe zrównanie praw wszystkich dzieci, w tym także dzieci pozamałżeńskich,
- uznanie, że dzieci niedostosowane społecznie, które weszły w kolizję z prawem, wymagają specjalnej ochrony w ramach prawa karnego i penitencjarnego,
- ustanowienie osobnych, łagodniejszych procedur postępowania,
- ustanowienie szczególnej ochrony i pomocy dzieciom specjalnej troski, dzieciom uchodźców i mniejszości narodowych,
- przejęcie przez państwo ciężaru zapewnienia dzieciom ochrony ich praw,
- wzrost roli społeczności międzynarodowej w wysiłkach na rzecz efektywnej ochrony praw dzieci na całym świecie¹⁴.

Te jakże wielkie osiągnięcia sprawiły, że dziś znajdujemy się jedynie w połowie drogi, której celem jest to, by dzieci czuły się szczęśliwe, bezpieczne. Niestety nadal pobożnym życzeniem jest to, by władza rodzicielska opierała się na zasadzie traktowania dzieci jako partnerów godnych uwagi i na okazywaniu im problemom zainteresowania, by problemy rodziców, które mają wpływ na życie całej rodziny, np. zmiana miejsca zamieszkania czy rozwód rodziców, były rozpatrywane również pod kątem dzieci, a poważne decyzje uzyskiwały przynajmniej ich akceptację.

Trzeba jednak pamiętać, że ochrona praw dziecka nie musi wiązać się jedynie z rozwiązywaniem konkretnych spraw naruszenia praw dziecka typu wykorzystywanie seksualne czy systematyczne głodzenie dziecka. Wiele organizacji czy instytucji, nie mających w swoich statutowych celach wyraźnie sprecyzowanego określenia „ochrona praw i interesów dziecka”, właśnie tym się zajmuje – działa np. na rzecz odpowiedniego rozwoju dziecka poprzez organizowanie świetlicy, gdzie dzieci mogą otrzymać pomoc w odrabianiu lekcji i zjeść prawdziwy obiad.

Warto też zdać sobie sprawę z tego, że aby być „rzecznikiem praw dziecka”, nie trzeba zajmować specjalnego stanowiska.

---

¹⁴ Por. tenże, *Prawa...*, s. 46–47.

WAŻNIEJSZE DATY I WYDARZENIA NA DRODZE EWOLUCJI
OCHRONY PRAW DZIECKA

Do najważniejszych wydarzeń na drodze rozwoju ochrony praw dziecka i działalności organizacji zajmujących się opieką nad dzieckiem można zaliczyć m.in.:

- 365 – zniesienie przez cesarza Walentyniana I prawa do życia i śmierci, przysługującego ojcu
- 1347 – *Statut wiślicki*, wydany przez Kazimierza Wielkiego – pierwszy w Polsce spis praw
- 1736 – założenie na terenie Warszawy „szpitala dla przyjmowania i wychowania niemowląt porzuconych lub opuszczonych”
- 1773 – powołanie Komisji Edukacji Narodowej (m.in. pierwsza próba wprowadzenia powszechnego prawa dziecka do nauki)
- 1775 – ustanowienie centralnego organu do kierowania dobroczynnością publiczną – „Komisja nad Szpitalami”
- 1788–1792 – Sejm Czteroletni, na którym ustanowiono m.in. Wojewódzkie Komisje dla Nadzoru nad Działalnością Zakładów Opiekuńczych i Dobroczynnością Publiczną Kraju
- 1789 – Rewolucja Francuska, podczas której ogłoszono Deklarację Praw Człowieka i Obywatela, która zakładała równość wobec prawa wszystkich obywateli, w tym także dzieci
- 1804 – Kodeks Cywilny Napoleona. Autorzy tego kodeksu głosili, że wszyscy ludzie mają te same prawa, nie może być zatem mowy o tym, by dziecko było przedmiotem praw rodziców, a w szczególności ojca. Według nich, rodzice nie są właścicielami ani wierzycielami dzieci, ale są po prostu ich dłużnikami, zobowiązanymi do opieki i wychowania¹⁵
- 1814 – powstanie Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności, które przez długie lata było jedyną tego typu organizacją filantropijno-opiekuńczą na ziemiach polskich
- 1817 – powstanie w Warszawie jednego z pierwszych w świecie Instytutu Głuchoniemych, który został założony przez pijara Jakuba Falkowskiego
- 1819 – przeforsowanie w Anglii, przez R. Owena, ustawy zabraniającej zatrudniania małych dzieci w fabrykach, kopalniach i rolnictwie
- 1830 – otwarcie pierwszego w Polsce zakładu wychowawczo-poprawczego, który od 1834 r. nosił nazwę Mokotowski Instytut Moralnie Zaniedbanych Dzieci. Jego założycielem był Fryderyk Skarbek
- 1837 – zorganizowanie na terenie Warszawy ochronki dla dzieci pozostawionych przez rodziców bez opieki na czas pracy¹⁶
- 1865 – założenie we Francji Towarzystwa Opieki nad Nieletniością, które rozwijało szeroką akcję uświadamiającą w dziedzinie opieki nad dzieckiem oraz pobudzało inicjatywy powoływania towarzystw przyjaciół dzieci
- 1869 – zjednoczenie w Anglii lokalnych stowarzyszeń o charakterze filantropijnym w kra-

¹⁵ Por. tenże, *Prawa...*, s. 44.

¹⁶ Pionierem opieki nad małym dzieckiem we Francji był pastor Jan Oberlin, w Anglii natomiast Robert Owen. Ochronki spełniały w tych czasach głównie zadania opiekuńcze.

- jowe Stowarzyszenie Dobroczynności (*Charity Organization Society*), które odegrało rolę nie tylko w promowaniu praw dzieci wymagających opieki, ale i w ewolucji metod pracy opiekuńczej
- 1871 – uznanie przez Towarzystwo Lekarskie Stanu Nowy York, w jednej z rezolucji, prawa nowo narodzonego dziecka do ochrony i pomocy
- 1882 – zorganizowanie, po raz pierwszy w Polsce, przez dr. S. Markiewicza kolonii letnich dla dzieci
- 1883 – odbycie się w Paryżu Kongresu Międzynarodowej Opieki nad Dziećmi Opuszczonymi i Bezdomnymi w celu znalezienia rozwiązania problemu ochrony dzieci osieroconych
- 1884 – powołanie Towarzystwa Opieki nad Ubogimi Matkami i Ich Dziećmi
- 1890 – odbycie się Kongresu Kryminologów, na którym podjęto rezolucje ustalające wiek 14 lat za dolną granicę stosowania kar kryminalnych
- 1892 – powstanie Międzynarodowego Stowarzyszenia Opieki nad Dzieckiem¹⁷
- 1894 – powstanie Towarzystwa Kolonii Letnich dla Ubogiej i Słabowitej Działwy Warszawy
- 1900 – utworzenie w Chicago pierwszego Sądu dla Nieletnich
- 1905 – otwarcie w Lille, we Francji, Międzynarodowego Biura Opieki, które zajmowało się m.in. ochroną dzieci opuszczonych i wymianą doświadczeń z organizacjami tego typu w innych krajach
- 1906 – powołanie Towarzystwa Opieki nad Dziećmi
- 1908 – powstanie organizacji pod nazwą Międzynarodowe Kongresy Wychowania Moralnego z siedzibą w Londynie, a później w Genewie, na której czele stał wybitny psycholog J. Piaget
- 1911 – odbycie się w Paryżu Kongresu Sądów dla Nieletnich, na którym podjęto zasadnicze uchwały do określenia praw dzieci niedostosowanych społecznie
- 1913 – odbycie się w Brukseli I Międzynarodowego Kongresu Opieki nad Dzieckiem
- 1915 – ustawowe zrównanie praw dzieci małżeńskich i pozamałżeńskich w Norwegii
- 1918 – powstanie Towarzystwa Przyjaciół Dzieci
- 1919 – Konwencja Międzynarodowej Organizacji Pracy nt. minimalnego dopuszczalnego wieku zatrudnienia. Ustalono wiek 14 lat jako dolną granicę do zatrudnienia w przemyśle
- 1919 – powstanie w Anglii pierwszej na świecie organizacji chroniącej dzieci (*Save the Children*), której inicjatorką była Eglentyna Jebb, angielska bojowniczka o prawa kobiet i organizatorka pomocy dzieciom dotkniętym kataklizmem wojennym
- 1920 – powstanie Międzynarodowego Związku Pomocy Dzieciom (*Union Internationale de Secours aux Enfants*), który wyłonił się z Międzynarodowego Czerwonego Krzyża, Komitetu Pomocy Dzieciom i Funduszu Ratowania Dzieci, założycielką była E. Jebb
- 1922 – podpisanie w Brukseli przez uczestników I Międzynarodowego Kongresu Opieki nad Dzieckiem (1913) porozumienia ustanawiającego Międzynarodowe Stowarzyszenie Opieki nad Dzieckiem
- 1924 – przyjęcie przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Deklaracji Praw

¹⁷ Polski rząd przystąpił do niego w 1925 roku, ale w Polsce nie powstał żaden jego oddział.

- Dziecka zwanej Deklaracją Genewską¹⁸
- 1946 – powołanie przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych UNICEF-u
  - 1946 – rozpoczęcie działalności UNESCO
  - 1948 – uchwalenie przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, której art. 25. ust. 2. mówi: „macierzyństwo i dzieciństwo mają prawo do specjalnej troski i pomocy, a dzieci urodzone w małżeństwie i poza nim mają takie same prawa do ochrony społecznej”
  - 1950 – ustawowe zrównanie praw dzieci małżeńskich i pozamałżeńskich w Polsce;
  - 1959 – proklamowanie przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Deklaracji Praw Dziecka rozszerzającej Deklarację Genewską do 10 zasad
  - 1966 – zawarcie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, który wszedł w życie w 1976 r.¹⁹
  - 1966 – zawarcie Międzynarodowego Paktu Praw Ekonomicznych, Socjalnych i Kulturalnych²⁰
  - 1978 – polska propozycja projektu Konwencji o Prawach Dziecka
  - 1979 – Międzynarodowy Rok Dziecka proklamowany przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych
  - 1979 – zorganizowanie w Warszawie seminarium pod tytułem „Ochrona praw dziecka”
  - 1981 – powołanie w Warszawie Komitetu Ochrony Praw Dziecka
  - 1990 – Światowy Szczyt w sprawie Dzieci w Nowym Yorku²¹

---

¹⁸ Deklaracja Genewska mówiła: mężczyźni i kobiety wszystkich narodowości uznają, że ludzkość powinna dać dziecku wszystko, co posiada najlepszego, i stwierdzają, że ciężą na nich, bez względu na rasę, narodowość i wyznanie, następujące obowiązki:

1. Dziecku powinno się dać możliwość normalnego rozwoju fizycznego i duchowego.
2. Dziecko głodne powinno być nakarmione, dziecko chore pielęgnowane, dziecko wykołejone wrócone na właściwą drogę, sierota i dziecko opuszczone – wzięte w opiekę i wspomagane.
3. Dziecko powinno przed innymi otrzymać pomoc w czasie klęski.
4. Dziecko powinno być przygotowane do zarobkowania na życie i zabezpieczone przed wszelkim wyzyskiem.
5. Dziecko winno być wychowane w wierze, że jego najlepsze cechy powinny być oddane na usługi współbraci.

Oficjalnie Polska Deklaracja Genewska została przyjęta w 1925 roku.

¹⁹ Polska ratyfikowała go w 1977 roku. Art. 24. mówi, iż „każde dziecko, bez względu na rasę, płeć, religię, pochodzenie narodowe lub społeczne, własność lub urodzenie, ma prawo do ochrony, jakiej wymaga status małoletniego. Ponadto każde dziecko, bezwzględnie po urodzeniu, powinno być zarejestrowane i posiadać obywatelstwo”.

²⁰ Pakt wszedł w życie w 1976 roku, Polska ratyfikowała go w 1977 roku. Art. 10 mówi: „dzieciom i młodzieży przysługuje ochrona i pomoc bez żadnej dyskryminacji, w szczególności dzieci powinny być chronione przed wyzyskiem ekonomicznym i pracą szkodliwą dla ich zdrowia i moralności”.

²¹ Przyjęto na nim plan działań do 2000 roku, zobowiązując państwa do:

- obniżenia wskaźnika śmiertelności niemowląt i dzieci do 5 roku życia,
- obniżenia wskaźnika śmiertelności matek wskutek powikłań okołoporodowych,
- obniżenia wskaźnika niedożywienia dzieci,
- powszechnego dostępu do wody pitnej i środków sanitarnych,
- obniżenia analfabetyzmu, w szczególności wśród kobiet,
- dostępu do oświaty,
- ochrony dzieci w sytuacji konfliktów zbrojnych.

- 1994 – Międzynarodowy Rok Rodziny
1995 – zmiana Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego
1995 – zorganizowanie konferencji pt. „Problemy agresji wobec dzieci. Promocja praw dziecka”. Podczas konferencji zostało powołane Ogólnopolskie Forum na Rzecz Praw Dziecka
1996 – organizacja w Sztokholmie Światowego Kongresu nt. komercyjnego wykorzystywania dzieci do prostytucji i pornografii
1996 – Europejska Konwencja o Wykonywaniu Praw Dzieci, przygotowana przez Radę Europy, wyłożona do podpisu²²
1997 – podjęcie przez Ogólnopolskie Forum na Rzecz Praw Dziecka realizacji programu szkolenia ekspertów i mediatorów praw dziecka
1998 – zorganizowanie I Europejskiej Konferencji Stowarzyszeń na rzecz Dzieci w Szpitalu, na której zaaprobowano Europejską Kartę Dziecka w Szpitalu
1998 – zorganizowanie w Krakowie konferencji na temat „System Pomocy Dzieciom w Polsce”

SUMMARY

There has always been the awareness of the need for special care and protection of children. However, this has not been, nor is it still, a general view. Only few people were willing to grant the child, as a weaker and immature human being, exceptional rights and duties²³.

The way children were treated has always been determined by the dominant philosophical views, religions or customs. The shaping of the attitude towards children was also influenced by the development of such sciences as biology, medicine and psychology, as well as by socio-economic processes going on in a given country.

At present, the fundamental source of the development of Polish regulations regarding the child is the Polish Constitution. The specific realization of the general provisions of the Constitution is contained, inter alia, in such legislative acts as the Family and Guardianship Code, the Civil Code, the Law on Proceedings Involving Minors, the Penal Code, the Labour Code, and the Education System Law. The document that applies directly to children and that grants them separate rights is the Convention of the Rights of Child adopted by the UN General Assembly on 20 November, 1989, which has been in force in Poland since 7 July 1991.

Even today, however, when there are legal standards concerning the protection of children's rights, the fight for making the child a subject of rights cannot be said to be over. It is difficult to acknowledge that the child's right to dignity, personal inviolability and privacy is fully respected. Unfortunately, the setting up of laws is never identical with the knowledge of them (both by children themselves and adults), the more so with observing them.

²² Por. E. Czyż, *Prawa...*, s. 344–346.

²³ The child's rights: they define the relation between the child and parents and of parents to the child, and they determine the child's position in the family, society and state. They give the child special entitlements that are to secure appropriate conditions of living and of the full development of his/her personality, and the opportunity of positive self-fulfilment and taking part in shaping his lot. M. Balcerek, *Prawa dziecka*, Warsaw 1986, p. 21–22.